

Står man i den nordlige ende af Lemvig Sø og kigger mod syd, kan det godt være svært at forestille sig, at dalen engang har været dækket af en gletschertunge.

For at få en forestilling af hvordan området så ud, da det fik sit nuværende udseende, må man tænke sig nogle tusinde år tilbage i tid.

Udsigt over Lemvig Sø. Bakkerne i det fjerne er alt for stejle til at man har kunnet dyrke dem, hvorfor landskabet i dag har karakter af græsningsoverdrev.

Istiden – eller rettere istiderne, for der var flere efter hinanden – har varet omkring 2,5 millioner år. Dette tidsrum er præget af hyppige skift mellem kulde og varme på grund af gentagne klimændringer. Vi lever lige nu i en af varmetiderne efter den sidste istid og kan forvente en ny istid engang i fremtiden.

I de kolde tider, istiderne, dannedes store kapper af indlandsis, der blandt andet dækkede hele eller dele af Danmark. Den seneste istid i Danmark kaldes Weichsel-istiden. Den varede i næsten 100.000 år og sluttede for godt 12.000 år siden. Alene i denne istid kender man til mindst fire isfremstød, der dækkede dele af landet.

I løbet af Weichsel-istiden kom isen ind over Danmark fra forskellige retninger. Det ved man blandt andet, fordi mange af de sten, der ligger overalt, kan ses at stamme fra forskellige steder i Skandinavien. Sådanne sten og blokke, der er let genkendelige og vides at komme fra bestemte steder, er gode "isvejvisere". Prøv nu at forestille dig en væg af is, der rager ½-1 kilometer op i luften. Det er dén tykkelse og tykkere endnu, gletscherne har haft. Gletscherene skred ind over Danmark fra det Skandinaviske højland.

Nutidsgletscher på Nordvestgrønland, Disko.

Når så tyk indlandsis glider hen over fast klippegrund, er den alene ved sin vægt og sin bevægelse i stand til at knuse en klippeoverflade. Den brækker mindre eller større klippestykker løs, som derefter optages i isens bund og føres med langt væk fra deres oprindelsessted. Under transporten slides stenene i bunden af gletscheren, og efterhånden kan klippestykkerne blive malet til småsten, sandkorn eller lerpartikler. Når gletscheren smelter bort, efterlader den en skønsm blanding af større og mindre sten, grus, sand og ler. Denne blanding kaldes moræneler.

Under det isfremstød, der dannede landskabet omkring Lemvig for omkring 18.000 år siden, kom gletscherne hovedsageligt ind over Danmark fra nord og nordøst. De dækkede det meste af landet, bortset fra et område syd og vest for den linje, der kan tegnes omtrent mellem Bovbjerg og Viborg til Padborg i Sønderjylland. Det meste af Vestjylland og halvdelen af Sønderjylland var derfor isfrit. Langs denne linje stod isen stille igennem flere tusinde år, hvorved Danmarks vel nok vigtigste landskabsgrænse blev dannet. Syd og vest for linjen finder man de velkendte og flade sandede hedesletter. Øst for linjen er landskabet i store træk bakket og her findes de "fede" lerjorde.

Landskabet omkring Sødalen ved Lemvig viser gode eksempler på, hvordan is og strømmende vand har været hovedaktørerne i opbygningen af det. Gletschere er stødt frem ad flere omgange, hvorved de har skubbet jorden op i store bakkedrag. Det ses for eksempel øst for Sødalen, hvor Bavnehøj med sine 90 meter udgør stedets højeste punkt. Andre steder er ismasserne gået i stå som "død-is", hvorved landskabet er blevet efterladt med et små bakket og uroligt udseende. Et sådant område ses lige syd for Bavnehøj. Foran isen, hvor smeltevandet fossede ud, findes de store sandede, flade sletter. På steder, hvor der ses dybe skår og dale, er det isen selv, der har eroderet i underlaget, hvorefter dalene er yderligere uddybet af dens smeltevand. Men hver gang isen glider hen over et område, sker det ofte, at den ødelægger noget af det gamle landskab. Herved kommer det nye landskab til at fremstå som en mosaik af bakker og dale eller flade sletter, hvor flere af de tidligere dannede former er udjævnet, uddybet eller måske dækket af den sidste gletschers aflejringer, hvorved nye bakker igen er kommet til.

Det store bakkedrag, der ligger syd for Bonnet og Lemvig ved Lundsby, Hvingelby og Rom, er en randbakke.

SØDALEN VED LEMVIG

Bakken markerer isens største udbredelse mod syd. Syd for bakkedraget ser man resultatet af den enorme mængde smeltevand, der strømmede ud foran isen. Vandet transporterede sand og grus med sig og aflejrerede det foran isen, hvor det lagde sig ud over området, hvor Kronhede Plantage og Klosterheden i dag ligger.

Området omkring Lemvig var altså lige akkurat dækket af is i sidste istid. En sådan placering ved randen af gletscheren er alt andet lige det sted, hvor gletscherens største aktivitet foregår.

Det betyder, at landskabet omkring Sødalen består af en mosaik af forskellige landskabsformer, der er dannet af isens fremmarch og den afsmeltning, der særligt sker ved randen. Selve Sødalen er formodentligt opstået ved en kombination af isens fremrykning mod syd og den erosion, den udøvede på underlaget. Senere da isen smeltede, banede vandet sig vej under den og eroderede yderligere i dalen.

I dag løber den lille Skødbæk i bunden af Sødalen og markerer dermed resterne af den tidligere så mægtige smeltevandsflod. Er man til fugle er der nok at se på også. Lemvig Sø rummer mange af slagsen, og de synes at være vant til mennesker, så man kan nemt komme helt tæt på.

Foto: Tove Stockmarr

Grågås i Lemvig Sø.

Foto: Tove Stockmarr

Sødalen ved Lemvig En dal midt i byen

Det bakkede terræn omkring Lemvig er skabt af isen, da den her gjorde holdt i en længere periode. Sødalen som starter midt i Lemvig by er udgravet af isen og smeltevandet, og dalen er en forlængelse af lavningen Lem Vig, som udmunder i Nissum Bredning.

Hvor:
Sødalen starter lige i midten af Lemvig By.

Koordinater:
56.542528
8.316683

Find flere steder på:
www.geus.dk/naturperler

GEUS

www.geus.dk

Tekst:
geolog, naturvejleder Tove Stockmarr